

Afn grenets fun yishev (*bewohnter Raum*) in midber (*Wüste*) dreyt zikh (*hält sich auf*) epes a brie (*Kreatur, Lebewesen*) a farshtelenish arum, di vakh un di midber-grenets hit, un tomid (*immer*) iz mit hitn un mit vakhn basheftikt.

- Vos vart zi fun der midber?

- Emetser (*jemand*) darf (*muß*) onkumen un zikh bavayzn (*zeigen*) fun dort - zogt zi.

- Ver?

Halt zi zikh oyf (*hört auf*) fun zogn... Ober az m'shteyt tsu ir tsu, a sof-tog (*Tagesende*) amol, az fun vakhn un umgeyn iz mid, un fun langn zikh arumdreyen un fun ongeshtrengtn aroyskukn - shoyrn farmatert; un zi zetst zikh af a shteyn dan tsu, un ir ponem (*Gesicht*) iz farzorgt un mit troyer tsu der midber gevendet; az m'treft zikh dan ba ir un m'lozt zikh tsu ir shteyn un tsu ir tsufusns arop un m'tut ba ir - "Af vemen vart zi" - a freg, - oysdreyen dreyt zi zikh dan mitn ponem tsum freger, mit ire oygn tut afn fregers ponem un af im ingantsn a kuk, un dan, opkukndik, kerevet zikh vider tsu der midber oys, kerevet zikh oys un s'zogt aroys fun ir:

- Af vemen vart ikh? Afn keml mit di tsvey horbes (*Höcker*) fun der midber.

- Un vos brengt mit zikh dos keml?

- Nisht keyn rayter un nisht keyn tsoym-halter. Nisht keyne skhoyres (*Waren*) un keyne nisht masoes (*Lasten*), nor tsvey likht af di horbes...

- Vos heyst es?

Dan dertseylt di brie:

- Vayt in der midber itst, unter eynem a zamd-barg a rizikn, voynt a riz un a letst-farblibener. Geshvoyrn hot zikh der riz, er vet den veg tsurik tsu zayn eltern-shtam gefinen, er vet oykh zeyere geter un zeyere templen oysgrobn, er vet zey umkern (*hier: entschädigen*) un zeyer memshole (*Macht*) ufshteln. Hot er shoyrn ober a halbe velt af geyn gepatert (*zerstört; verschwendet*), un biz er hot zikh in der midber getrofn, un biz er hot zikh tsu yenem barg tsugeschlogn... Un zogn hot men im gezogt, az af yenem barg haltn zikh uf di geter, un dertseyln hot men im dertseylt, az in a farnakht amol, ven der barg fartunklt un mit nakht farblozn vert, far a shturem un far a nakhtishn in der midber, kon men zey afn hoykhn shpits, af zeyere shtekns ongeshpart (*gelehnt*) un in zeyere mantlen ayngheilt, zen. Hot er zikh bazetst fununtn un lang arufgekukt afn barg. Hot er zey nokh biz itst nshit gezeen. Un garn (*ersehnen*)gart er zey un vartn vart umgeduldik, un ale farnakht farn barg un far zayn tsufusns knit, dem kop aruf un tsum bargs hoykh farisn (*verdreht*), un er kukt zikh zayne oygn oys, un keyn shotndl geyt nisht farbay zayne oygn; un keyn mindster rir vert fun zayn geher un fun zayn oyer nisht durkhgelozt.

Hot er ober zey nisht gezeen un nisht gehert a tsayt. Nor eynmol, in an ovnt amol, nokh langn knien un nokh langn kukn ongeshtrengtn, hot fun shpits fun barg un fun zayn hekhster heykh a kol (*Stimme*) derhert, un dos kol hot azoy gezogt:

- "Riz, du vest dayn geters memshole nisht umkern (*wiederherstellen*) un dayn foters shtam nisht geveltikn (*herrschen*) makhn, biz du vest dir nisht keyn por gefinen un biz du vest nisht fun zikh un fun ir a nayem dor (*Generation*) ufshteln"...

Hot es oysgehert der riz, hot er zikh fartrakht (nachgedacht): Un vu zol er zikh a por gefinen, az fun rizn-shtam iz er der letster, un tsu vemen vet zikh vendn, az der min (Art) zayner iz shoyn oysgeshtorbn, un in yishev iz men nisht glaykh (~ neutral) tsu im, un in yishev hot men af im, vi af an ongesheinish un vi af a vild-kadmoynim (uralte Zeiten) iberblayb gekukt... Un az er iz dem yishev durkhgegan, hot er mitn kop di zun fun yishev farshtelt, un az er hot durkh dem yishev durkhgeshprayzt, hot er mit zayne fis khurboynes (Zerstörungen) un umglikn ongemakht: Un velder un beymer hot er avekgeleygt, un shtet un felder hot er tsetrotn, un mentshn hot er tsu milbn gemakht, un mentshn hobn zikh far im in erd-lekher un in shteyn-shpaltn farshtekt. Hot er azoy getrakht, un tsu vemen zol er zikh vendn, un ba vemen zol er an eytse (Rat) fregn, un dos kol fun barg hot zikh dokh nor eynmol geredt, un dos kol fun barg hot er shoyn mer fun dort nisht farnumen. Iz er in groys tsar (Kummer) geven. Un af ale zaytn in der midber hot er zikh arumgezeen: Un efsher (vielleicht) vet emetser dokh tsu im kumen, un efsher vet zikh emetser dokh fun dervayt bavayzn. Iz ober di midber - midber un mer nisht geven, iz er azoy elnt (einsam) af zayn ort gezesn un di oygn tsu der vaytkayt gehaltn, hot er oyser zikh nisht gefunen arum zikh gornisht, un oyser horizontn un himlen af zeyer vayt - keyn foygl nisht bamerkt. Hot er vider gevart a tsayt, biz eynmol un vi er iz azoy farzorgt gezesn, un farshart un farumert (traurig) geven, azoy hot er fun der heykh un ibern kop ba zikh epes fligl un a geroysh derhert. Hot er dem kop ufgehoybn, hot er derzen: - A foygl un fun a farnem (Größe) a hipshn hot hoykh un iber dem kop zaynem a rod gemakht, arum-un-arum geshvebt un vi in an ongetseykhntn krayz zikh gehaltn, un dan, un zikh aropgelozt fun der heykh, zikh farhaltn niderik un shteyn geblibn fun shvebn un der foygl hot oysgerufn:

- "Riz, nisht gezorgt un nisht getroyert, dayn por iz dir shoyn ongegreyt (*bereit*), dayn por vart shoyn af dir, ober dayn por iz zeyer vat fun dir, un tsu ir, un tsum ort, vu zi gefint zikh, vet dikh ot der briv firm"...

Un do hot der riz funem foygl un tsu di fis far zikh a briv aropfaln gezeen, a farmakhtn un a farzigltn, un er iz af der erd aropgefaln. Hot er zikh ongeboygn un im ufgehoybn, hot er im ufgekhasmet (*das Siegel erbrochen*) un in im leyenen genumen; un ot vos der riz hot dort oysgeleyent:

"Tsum letstn fun di rizn, vu er zol nisht zayn (*wo auch immer er ist*) un vu er zol zikh nisht gefinen, - tsi (*ob*) afn yam (*Meer*), tsi af yaboshe (*Festland*), tsi in yishev, tsi in der midber, - fil sholem (*Frieden*), brokhe (*Segen*) un tayerkayt! Tsu-

visn gebn kumen mir im, az afn ek (*Ende*) fun der midber, dort vu di vistenish kumt tsum yam shoyn tsu, af breg (*Ufer*) un af shteyner dortike, iz undz an iberblaybung (*Überrest*) un nokh fun amol farblibn. Un gekenigt (*geherrscht*) hobn dort undzere eltern lang, un biz zey zaynen oysgeshtorbn, un biz zey hobn zikh eyens dos andere in geshlegn oysgerotn, iz undz itst fun gantsn rizm-shtam nor eyne a tokhter farblibn; un voynen voynt zi in turem in altn, mit di dray fentster, vos eyens iz tsum yam gevendet, dos tsveyte tsu der yaboshe, un dos drite - hoykh un tsum himl oybn. Un zogn hot zi tsu zogn, un hershn hersht nokh itst: Af der vaser un af di fish fun vaser - in yamen, af erd un af beheymes (*Vieh*) un khayes (*Tiere*) fun erdn - af yaboshe, un af vintn un shturem-vintn un af alerley foyglen - in der luft fun oybn. Un ale hern zikh tsu ir tsu, un ale bafoyln folg, un zi aleyn ire geter folgt un zeyere gebotn hit. Hobn ir di geter gezogt: Vos vet zi zitsn un vos vet zi oyszitsn, az izn (*sein*) iz di letste, un der keyser-turem halt in alt vern, un keyner farikht (*repariert*) im nisht, un in zayne vent hobn zikh shoyn holts-verim gevizn (*gezeigt*), un umetum (*überall*) iz shoyn gelehert... Un izn iz zi yung, ober ir yugnt geyt umzist avek, un ir layb iz kreftik, un fun ir muter-layb kon a rizm-dor (*Generation*) aroyskumen. Hobn zey ir geeytset (*geraten*): Azoy vi zey veysn un af zikher, az a riz iz nokh farblibn - tsi af yam, tsi af yaboshe, nor ergets (*irgendwo*) iz faranen, un oykh er ir in ir lage, un oykh er iz dort an eyntsiker, un garn (*ersehen*) gart a tsveyte helft, un zukht un hot keyn por nisht - zol-zhe zi im opzukhn un tsu zikh in turem brengen... Hot zi gefolgt di geter, hot zi zikh tsu ale foyglen un tsu di flinkste un tsu di genitste (*geübtsten*) gevendet, hot zi zey forgeleygt (*vorgeschlagen*) un gefregt: Ver vet zikh dem riz nemen opzukhn? Hot zikh eyner un der geshiktster aroysgerufn, aroysgerufn un af zikh dos shlikhes (*Mission*) genumen. Hot im di keyser-tokhter a briv mitgegebn, af der velt tsu flien un dem riz opzukhn, af yamim un af yaboshes - un keyn ort zol nisht farfeln - un ot tsu dir, vos du leyenst itst dem briv, un ot tsu dir, far vemen er iz itst tsu di fis gefaln, iz er fun dan eyntsiker por un fun der rizm-tokhter bashtimt, un di rizm-tokhter zogt: Kum tsu mir... Libe un tayerkayt vart af dir, un af dayn kumen, af dir dem eyntsikn un af dir dem gevartn fun lang".

Opgeleyent, hot der riz dan nokhamol arum un tsum foygl-ort zayn kop ufgehoybn, iz der foygl vider af yenem ort un arumshvebdik geven, hot zikh tsu im gevendet der riz un ba im azoy gefregt:

- Un vi azoy kumt men tsu der rizm-tokhter?
- Mit di fis.
- Un vu ahin zol ikh mayn veg onrikhtn?
- Ahin, vuhin der foygl vet opflien.

Un der foygl hot zikh fun zayn niderik-haltn in der hoykh ufgehoybn un nokhamol etlekhe reder arum riz un arum zayn kop gemakht, un dan, un opredlendik, hot zikh tsu eyner a zayt un tsu a horizont eynem avekgezogt un - avekgefloygn. Hot

zikh dan oykh der riz fun zayn zits-ort ufgeshtelt un mitn ponem ahin, vuhin der foygl iz opgefloygn, zikh gevendet, un dan, un farn ershtn fus avekshteln, hot zikh tsum letstn mol tsum barg oysgedreyt: Tsu zayn heykh un shpits a kuk getun un azoy gezogt tsum barg:

- Barg, ikh zog tsu, un kh'bashver (*schwöre*) zikh: Azoy vi ikh hob do untn un ba dayn tsufusns gerut, azoy vel ikh fun oybn un af dayn hekhster heykh mayne geter ruen makhn, un ikh zog oykh tsu un gib a eyder (*Eid*), az der ershter zun, vos vet geboyrn vern, dos ershte kind, vos vet fun mayne lendn aroysgeyn, vet tsu dir far a nozir (*Einsiedler; Asket*) opgegebn vern, farn ershtn koyen (*Priester*) un getraystn diner tsum barg...

Opgezogt, un der riz hot dem ershtn fus avekgeshtelt - der riz hot eyn tog gang gemakht, dem tsveytn fus - a tsveytn tog gang, nokhamol dem ershtn - un der riz hot zikh in der midber-mit in epes a getselt (*Zelt*) ongeschlogn (*traf auf*)... Fun shtekns un fun drenglekh (*Zweigen*) un fun laylekhlekh (*Bettüchern*) un shmates (*Lumpen*)... Un dos gantse gebay hot shvakh-sukedik (*wie eine Laubhütte zu Sukkoth*) un ba der erd oysgezeen, un in mitn der midber un in groysn elnt (*Einsamkeit*) fun der midber groys rakhmones (*Mitleid*) gevekt... Iz dos getselt ober zeyer kleyn geven, volt dos der riz nisht bamerkt afile (*sogar*), hot zikh ober fun der tir un fun der lokh fun getselt epes a mentsh aroysgerukt, an ayngeloygener un vi fun der erd ufgegangen. Un ayngeloyt iz der mentsh geven un mit a tunkeln mantl farviklt, un fun kop biz di fis ingantsn, un keyn ponem un keyn oygn nisht aroysgezen. Hot im der riz derzeen, hot er zikh farkhidesht (*erstaunt*): Ver kon dos zayn un vos tut er in der midber do? Hot er zikh aropgeboyrn, hot er aropgerufn un oysgeshrign:

- Ver iz dort?

- Der kretsiker (*Aussätziger*) - hot a kol fun dr'erd, a fardumpns (*gedämpft*), a shvakhs un fun untern mantl-farvikltkayt opgeentfert.

- Un vos tut er in der midber do?

- In yishev iz keyn ort far im.

- Un funvanen kumen di krets tsu im?

- Fun der rizn-tokhter, vos in ek midber voynt.

- Vos redt er?

- Zol er zikh tsu im onboyrn, zol er zikh tsu im tsuboygn, er hot keyn koyekh (*Kraft*) nisht, er kon nisht hoykh shrayen...

Un der riz hot zikh tsu im ongeboyrn un a halbn kerper un dem kop tsu im aropgeloyt, un der kretsiker hot ongehoyn, un der kretsiker hot azoy dertseylt: -

- Bam ek midber un bam breg fun yam iz a palats faran, voynt dort a rizn-tokhter a letste, fun altn rizn-shtam a farblibene, - voynt an elnte un hot keyn por nisht. Geyt ir yugnt in umet (*traurigkeit*) un in eynzamkayt farbay, farbrengt zi elnt un mit di vent di tsayt, dreyt zikh arum un hot keyn freydn nisht, fun tog biz nakht, un veys nit vos tsu tun mit zikh... Iz ir ober beyerushe (*als Erbe*) makht farblibn, hot

zi nokh biz haynt tsu tog af ale foyglen tsu zogn, hern zey zi, vi ire eltern amol, hern, dinen zi un ire bafoyln folgn. Hot zi zey tsunoyfgerufn un dem bestn un dem geshiktstn geshikt, zol er geyn un zol er flien un zol er fun ek velt ir ir bashertn un ir riz brengen. Iz er gefloygn un gefloygn, hot er gezukht a tsayt un keynem nisht gefunen, un lesot (*schließlich*) un aheym zikh shoyt umkerndik, hot zikh mit mir un in veg zikh getrofn. Bin ikh dan yung un oykh a riz geven, un oykh ikh hob mayn por gezukht, un oykh ikh dan - mayn tsveyte helft. Bin ikh im gefeln gevorn, hot er mir forgeleygt un zayn harnte (*Herrin*) oysgeloebt, hot er mir fun ir fil dertseylt, un fun ir lebn un fun ir elnt in palats - bin ikh bashtanen (*habe zugestimmt*) un nokhn foygl zikh gelozt, bin ikh tsu ir gekumen, tsu ir yugnt un tsum voynung irn, un lib fun ir ufgenumen gevorn, hob ikh zikh bazetst ba ir un a tsayt ba ir opgeven, hob ikh zikh bakant mit ir un ir man un ir har vern gegreyt zikh (*vorbereitet*)... Bin ikh lesot oykh ir man gevorn. Un geven iz dos a banakht amol, un a levone (*Mond*) hot dan afn himl un afn yam gehersht, un di levone hot dan oykh tsu undz in fentster arayngeshant, un ikh bin mit ir ineynem geven, un oyser undz in palats keyn brie. Hob ikh zi dan derzeen: Ba der levone un afn bet ligndik, un ikh hob zikh dershrokn. Un zi hot geshvign un shtil nor mit di oygn gekukt, un ire oygn zaynen kalt geven un dos ponem irs fartrakht dan, un ingantsn vi nisht keyn dortike, un mikh vi nisht bamerkt gor... Hob ikh zikh dan gevendet tsu ir un ba ir a freg getun: Vos trakht zi un vos iz ba ir afn zinen? - Hot zi mir nisht geentfert. Hob ikh zi nokhamol gefregt: Vos iz mit ir un vos zet zi oys azoy, un fun vemen itst trakht zi? - Hot zi mir opgeentfert: "Fun an andern un a besern un nisht fun dir, vos du ligst do"...

- Vos heyst - hob ikh ba ir gefregt.

- Azoy! - hot zi af mir nisht kukndik un vi nisht vilndik geentfert.

- Farvos?

- Du bist kleyn un kretsik.

Un beemes (*wirklich*): Vi kh'hob zikh nokh ire verter arum zikh arumkukn genumen, azoy hob ikh derzeen: Vi kleyn un nishtik bin ba a zayt ba ir un vi a iberiker (*überflüssig*) gelegn, vi a nisht-badarfter (*nicht-benötigt*) un a fremder un vi fun emetsn do ibergelozt gevorn; un zi iz sheyn geven un an umgeveynlekhe ru dan farmogt (*besessen*), un zi iz shtil gelegn un ikh ba der zayt fun ir un dertsu nokh mit epes a kretsikayt aza (*so einer*) badekt... Bin ikh ufgeschprungen, bin ikh fun bet arop un zi lign gelozt. Hob ikh nokh af ir a kuk getun un ir glaykhgiltikayt un ir farfremdkayt (*Entfremdung*) gezeen, un ir mies-gefil (*häßlich*-) un ir alts-eyns-tsu-zayn (*alles-egal-Sein*) zu man aropgeyn. Hob ikh zi nokh batrakht a vayle, batrakht un bald farshtanen: A makhsheyfe (*Hexe*)! A makhsheyfe hot mikh bahersht!... Bin ikh bald aroys fun tsimer, bin ikh dan oykh fun palats aroys un untern frayen himl gekumen, bin ikh tsum yam dan tsugegan un far im un far zayn levone-hershaft zikh geshtelt. Hob ikh derzeen dem yam: Bam breg un dort, vu di vaser nisht tif iz

nokh, iz a keml un mit ale fir in vaser geshtanen, biz di knien in vaser un dem kop farisn (*verdreht*), un shtil un azoy kukndik, hot nisht mitn moyl gekayt, un nor mit zikh un vi mit epes a makhshove (*Gedanke*) farnumen geven. Bin ikh tsugegan tsum keml, hob ikh im in mayn elnt, vi a fraynt gefunen, un in mayn tsar (*leiden*) dem demoltikn - a noentn in vaser. Hob ikh zikh gevendet tsu im un im azoy gefregt:

- Un vos meynstu, keml?
- Kh'meyn, s'iz nisht dos ershte mol, kh'meyn, bist nisht der ershter irer.
- Iz vos tun?
- In der midber opgeyn.
- Un vos?
- Un andere azoyne vi du, zolst fun veg un fun aher-tsu-geyn umkern.

Un ikh hob gehert dos keml, un ikh hob zikh dem afn rukn arufgezetst, hot dos mikh fun yam un fun breg opgefirt un afn zamd arufgehoybn, hot dos mikh dernokh in der midber gebrakht, hob ikh zikh dort in getselt bazetst, bazetst un ale durkhgeyendike un ale ahin-zikh-lozndike fun ahin-tsu-geyn vorn - un dos ingantsn.

Un der kretsiker hot zayn dertseyln farendikt, un der kretsiker iz shtil azoy unter zayn mantl-ayngehiltkayt geblibn, un azoy un anshvign-verndik, farshtelt un mit kop aropgeloztn, hot mit kerper un mit shteyn shtumen afn riz un af zayn iber-im-shteyn gevart.

- Un vos zol ikh itst tun, zogstu?
- Nisht geyn.
- Un der foygl, vos ruft?
- Iz fun ire shelikhim (*Boten*).

Shtil un eynike minutn, un der riz hot zikh dan fun zayn ayngeloygn-shteyn ufgeshtelt, un dem kop tsum horizont un ahin, vu der foygl iz avekgefloygn frier, gekerevet. Hot er im gezukht un mit di oygn im oysgezeen, iz er nisht geven un fun ergets zikh nisht bavizn (*gezeigt*), iz dernokh azoy a shtikl tsayt farbay. Iz er fun vayt tsurik tsu flien gekumen, ongevfloygn un arum riz zikh dreyen genumen.

- Un vos hostu gevolt, riz?
- Dem emes (*Wahrheit*) visn.
- Fun vos?
- Fun der rizn-tokhter un fun dayn shlikhes.
- S'iz emes.
- Un der kretsiker vos zogt?
- Vos a kretsiker kon zogn.
- Un a simen (*Zeichen*)?
- Iz dos keml.
- Vu?
- Ot!

Un do hot zikh lebn riz mitamol a keml shteyn bavizn, in der midber un in der mit, un dem haldz aruf farhoybn, un kop un ponem ankegn a himl-ek ongeshtelt. Iz dos azoy fartrakht geven, iz dos tsu epes vi greyt geshtanen, un azoy un shteyndik, un azoy un greyt zayendik, hot vi afn riz un zayne frages, vi im tsu entfernen un vi im tshuves (*Antworten*) gebn, gevart.

- Un vos, keml, zogstu tsum kretsikn?

- Kh'kon im nisht.

- Un ver hot im gebrakht aher?

- Nisht ikh un nisht mayn min (*Art*) - mayn glaykhn...

- Kretsiker! - hot dan der riz oysgeshrign un afn kretsikn un af zayn kop un kerper a fus a heyb getun un im ongegreyt gehalten. - Kretsiker!! - hot er nokh hekher zayn kol ufgehoybn, un af im mitamol un mit koyekh zayn fus aropgelozt... Un der kretsiker iz tsu nisht geblibn, un der riz hot af im zayn getselt un baydl (~ *Hütte*) ibergekert un zayne shmates un drenglekh af im a matseyve (*Grabstein*) oysgeshit, un - zol er lign, un zol er nisht lignern, un der riz hot zikh vayter avekgelozt.

Un az der riz iz azoy a tog un tsvey in der midber gegan, mit keynem af zayn veg zikh nit ongeschlogn (*getroffen*), un di midber hot zikh nokh nisht oysgenumen un ir oysgang iz nokh nisht tsu zen geven, hot er eynmol in a farnakht a dortikn afn veg zikh aropgelozt, af der zamd zikh avekgeleygt, un dem foygl zayn bagleyter, zayn firer un zayn foroys-geyer, tsu zikh rufn un af farnakht im aynladn genumen: Foygl, bavayz zikh! Hot der foygl fun a vaytn himl-ek un fun tsurik flien kumen zikh bavizn, shoy'n in tunklkayt un mit fligl mate, un niderik zikh haltdik un in letster shayn in der midber, iz er tsum riz tsugefloygn, tsugefloygn un ba im ongefreht:

- Vos badarfstu, riz?

- Vi vayt iz nokh tsum rizn-turem fregn.

- Shoy'n nisht vayt un du konst zikh greytn.

- Tsu vos?

- Tsu nakht un tsu nakhtleger, leyg zikh.

Un az der riz hot zikh avekgeleygt, af der leng fun der midber di fis un glider oysgetsoygn (*ausgestreckt*), di oygn farmakht (*geschlossen*) un pamelekh (*langsam*) dem shlof un makhshoves fun shlof zikh ibergegeben, un azoy oykh ayngeshlofn pamelekh, azoy hot zikh bald im kholemen (*träumen*) ongehoybn: - Der farlozter barg fun di geter iz tsurik (*wieder*) ufgelebt gevorn... In der heykh un afn shpits fun barg hot zikh a templ bavizn, a nayer un an ufgeboyter, a banayter un vi haynt tsu a yontef (*Feiertag*) geeft... Un izn iz afdernakht atsind (*jetzt*), un in droysn iz tunkl

un fintsterlekh, nor in templ inveynik iz likhtik un baloykhtn, un fun dort un durkh di fentster di dortike shaynt der yontef oykh af barg un in droysn aroys... Un izn iz nokh dervayl der templ leydik, nor ot vayzt zikh af zayn shvel a eyner, adiner un vos dem toyer tseefnt, un dem templ far onkumendike un arangeyendike - zoln arayngeyn. Un ot vayzn zikh shoynt onkumendike fun barg, fun ale zaytn un fun zayn tsufusns, durkh trep un durkh stezhkelekh (*Pfade*) farshidn, un ale mit likht in di hent, un ale di likht fun vint un fun farleshn farshteln: - M'geyt uf un m'kumt tsu far templ tsu, un m'heybt zikh tsu zayn arayngang uf, un m'geyt oykh shtil in zayn inveynikst arayn. Un di ufgeyendike mern zikh, un froyen mit kinder geyen, un alte vern durkh yunge gefirt, un ale kumen in templs baloykhtikung arayn, un ale zaynen zikh ahin mit di likht tsunoyfgegan. Vayzt zikh in templ un af a bime- (*Rednerpult i. d. Synagoge*)-heykh, ba der mizrekht- (*Ost*)-vant un ankegn der tir-arayngang, an alter kyoen un in vaysn ongetun gehilt. Shtelt er zikh shtil farn oylem (*Publikum*) for, shtelt er zikh for un zogt azoy tsum oylem:

- In nomen fun templ, un in nomen fun di geter fun templ erkler ikh far vider ofn un vider banayt dem templ! Dos hobn mir eynem fun undz, undzern a letstn un fun undzer shtam a farblibenem, tsu fardanken, dos hot er bagert, dos hot er gegart tsu a banayung, un adank zayn viln, un adank zayn garn hobn mir zikh itst tsunoyfgezamlt, hobn mir zikh itst tsunoyfgekumen aher. Leyg ikh aykh itst for (*schlage vor*): Baert dem templ...

Un der oylem hot dem koyen gehert, der oylem hot zikh mit di likht in di hent af di knies aropgelozt, un der koyen hot af zey zayne hent ufgehoybn, un der koyen hot af zey shtil mispalel geven (*gebetet*), un der oylem hot shtil geknit, un af zikh un af di kep zeyere di tfile (*Gebet*) un ir shtilkayt genumen...

- Un itst, - hot der koyen gezogt, - shteyt uf un hert.

Un der oylem iz fun knien ufgeshtanen, der oylem hot zikh fun der erd ufgehoybn, un ale hobn afn koyen gekukt, un ale hobn af zayn vort gevart. Un der koyen hot zikh vayter ongerufn, un der koyen hot azoy gezogt:

- In nomen fun tampl, un in nomen fun di geter fun templ shenken mir dem guts-tuer undzern a geshank atsind, shenken mir im tsu zayn khupe-nakht (*Hochzeitsnacht*) tsvey likht nisht ongetsundene, far im un far zayn por, far im un far der rizin-tokhter fun im oysderveylter.

Un do hot zikh der koyen fun bime-tish, vos iz ful mit brenendike likht bashtelt geven, tsvey nisht keyn ongetsundene, tsvey nisht brenendike aropgenumen: Groyse un lange, veksene un mit knoytn (*Dochten*) nokh naye, hot er zey in beyde hent genumen, hot er zey tsum oylem oysgeshtrekt, hot er oysgerufn un vider gezogt: -

- Zol er tsugeyn un zol er zi nemen, undzer guts-tuer un undzer templ-ufrikhter, tsu zayn khupe (*Traubaldachin*) un tsu zayn nakht der ershter, un az er mit zayn basherter, az er mit zayn por veln zikh fareynikn, veln zikh dan oykh di tsvey

likht mit di knoytn tsunoyfgeyn, veln zey zikh ontsindn eyens bam tsveytn, veln zey tsu eyn fayer vern, veln zey dan tsu mentshn opgeshikt vern, veln mentshn di likht derzeen, veln zey visn: An alter shtam iz tsurik ufgerikht gevorn, alte geter zaynen tsurik tsum lebn gekumen, un di rizn un di mishpokhe (*Familie*) fun rizn hobn tsurik zeyer mishpokhe un zeyer geveltikung (*Herrschaft*) bakumen...

Un der riz hot dos oysgeheret, vayl der riz iz tsvishn oylem geven, hot er zikh aroysgerukt fun tsvishn oylem un tsu far altn koyen un far zayn bime-shtand geneent, hot er tsu im di hent oysgeshtrekt un ba im di likht tsugenumen un mit zey af tsurik zikh gerukt.

Un ot, vi der riz iz azoy tsurik un mit di likht gegangen, azoy hot er derzeen: Tunkl un oysgeloshn hot in templ dos likhtike genumen vern, oys yontef un vi epes a troyer hot zikh af di vent ongetsoygn un afn gantsn oylem hot zikh vi a tunkl shotn-ayngehiltkayt aropgelozt, un der gantser oylem iz in der fintsterlekh geblibn, un di likht in di hent zeyere hobn aynggeyn un zikh oysleshn genumen, un oykh di likht fun der bime - tsu tsanken (*flackern*) un ayntsien zikh mit shayn. Iz in templ dan shtil gevorn. Hot men af der bime derzeen: Afn ort (*anstelle*) funem koyen dem frierikn iz itst a mentsh un an aynggeboygener, a farhilter un in epes a mantl a min (*Art*) geshtanen, un zayn ponem hot men nisht gezeen, un oykh nisht zayn kerper gor, un oykh zayn kop iz im fardekt geven, un fun unter zayn fardektkayt hot zikh zayn kol derhert, hot zikh es shvakh derhert un azoy gezogt:

- Un zol er nisht meynen, der riz, un zol zikh im nisht oysdakhtn, az dos, vos er zet atsind, iz gezeen take (*tatsächlich*), un az dos, vos s'kumt itst far zayne oygn for, geshet take un mit an emes (*Wahrheit*)... S'iz a kholem (*Traum*) nor un fun im an oystrakhtenish, s'iz zayns an oysvayzung (*Ahnung*) un vayl s'vilt zikh im, un gerekht iz der vos itster redt, un rekht gehat hot kretsiker, un er zogt: Tsetrotn hot er im, ober nisht zayn emes, hern vil im nisht, ober izn iz azoy...

Un do iz fun far di oygn fun riz der gantser templ un alts, vos hot farfult dem templ, farshvundn gevorn, un der oylem iz nisht geblibn, un afn barg hot dos frierike pustkayt (*Leere*) gehersht, un shtil nor in der nakht, un afn barg-shpits funoybn iz shtil dos getselt fun kretsikn, un lebn dem der kretsiker geshtanen... Un der riz hot ufgetsitert, un der riz hot zikh ufgekapt.

- Foygl! - hot er a geshrey getun. - Vu bistu?

Un az der riz hot ineynem mitn geshrey di oygn an efn getun, un arum zikh un arum zayn geleger vayt un af ale zaytn zikh arumgekukt, azoy hot er af umetum a groen fartog nor getrofn, a shtiln un a midberishn, un keyner iz lebn zayn geleger nisht geven, un keyn bashafenish hot zikh fun vayt nisht bavizn, un alts nokh (*immer noch*) gedrimlt (*gedöst*), un ales nokh - toyt geshvign. Hot der riz dan nokhamol tsum foygl gerufn, gerufn un yener hot zikh ongerufn. Iz er tsu flien gekumen, fun fardremltkayt un fun fargrotkayt aroys, un vi a farshlofener zikh farn riz forgedhtelt, hot er zikh far im bavizn azoy un ba im "vos er darf" a freg getun.

- A kholem hot zikh mir gekholemt.
- Kh'veys.
- Un vos?
- S'iz gornisht.
- Un di tsvey likht?
- Ot zaynen zey!

Un do hot der foygl af lebn a zayt zayner ongevizn, iz shoyn dortn fun fartog un vi fun lang dort vider dos keml geshtanen, hobn af zayne tsvey horbes tsvey likht zikh bavizn, tsvey groyse un lange, veksene un nokh nisht ongetsundene; zaynen zey eyms ankegn dos andere geshtanen, glaykhe (*gerade*) un ufgeshtelt un eyms ankegn tsveytn punkt (*genau*), un shtil azoy zey haltdik un kemldik azoy di likht af di horbes trogn dik, hot dos keml vi afn riz un af zayn fun-der-erd-ufshteyn aroysgekukt, af zayn ufshteln zikh un in veg zikh lozn (*aufbrechen*) gevart.

Un der riz iz ufgeshtanen, un fun nakht un lign zikh opgetreyslt (*abgeschüttelt*), un der foygl iz shoyn in der vayt opgefloygn. Un oykh dos keml hot zikh fun ort gerirt, un oykh der riz iz dan fun zayn ort opgegan, opgegan un tsum tog un tsum vayter-geyn zikh gelozt.

Un tsum dritn un tsum letstn mol iz der kretsiker dem riz in veg gekumen. Un geven iz dos azoy: Nokhdem, vi der riz iz shoyn a tsayt in veg gehat geven, shoyn di midber in der breyt gehat durkhgeshpant un bald tsum sof irn un tsum onheyb yam un tsum turem bam yam zikh derneent, - azoy hot er eynmol inmitn heln tog in der midber a midber-bild derzeen: - Un opgeshpiglt, un in heler midber gebrakht un forgeshtelt hot di zun farn riz: A groyse shtot, vos iz ful mit moyern geboyt geven, un ful mit gasn iz di shtot, un ful mit tuml un mit mentshn in di gasn, un mentshn ayln zikh ergets (*irgendwohin*) un eyms ankegn dos andere kumen, un mentshn maydn zikh oys in aylenish, un mentshn zaynen shtark basheftikt ale. Hot zikh plutslim a plats in shtot ufgeefnt, a groyser un a riziker, un vos a groyse menge kon zikh tsunoyfnemen un zikh tsunoyfzamlen ahin. Iz der plats dervayl leydik un mit keynem nisht farnumen geven un ufgeramt (*aufgeräumt*) un mit leydikayt iz geshtanen, un keyner hot zikh nisht gevizn dort. Hobn dernokh tsu im mentshn onkumen genumen, fun ale zaytn un fun ale gasn, vos firm ahin, un fun ale ekn un oykh fun hintergeslekh aroystsukumen: - Frier (*erst*) eyntsikvayz un ba di ekn zikh gehaltn, dernokh gemert zikh un oykh in der mit arayn, un pamelekh-pamelekh dem plats alts ongefulter gemakht, un alts mer un mer un tsu a groys farzamlenish gevorn. Iz der plats ful un badekt geven. Un shvarts fun mentshn hot er oysgezeen, un a shvarts farfulenish hot di greys zayne farnumen. Hot zikh dan in der mit in zayner a hoykh ort bavizn. Tsi (*ob*) fun holts un breter gemakht, tsi fun zamd ongeshit - iz nisht tsu zen geven fun dort, un af yenem ort, dem untergehoybenem, hot zikh a mentsh aroysgerukt un hekher fun al dem farzamlenish hot zikh ongezeen. Hot der mentsh a vayle dem oylem

oysgevalt, a minut un tsvey un zikh ibergekukt in vartn, un dan, um dem oylems ufmerkzamykt tsu zikh tsu vendn, hot a hant in der hoykh ufgehoybn, oysgeshtrekt un oysgerufn tsum oylem:

- Oylem un farzamlung groyse, a yontef iz undz haynt oysgerufn, a groyse-gesheenish hot undz hant tsunoyfgenumen, veyst: In der midber hot zikh a riz bavizn, in der midber hot biz aher an elnter gevoynt, un a letster iz er geven, un eyner nor un a farblibener, un itst hot zikh im zayn por getrofn, un haynt geyt er mit zayn por zikh porn; un ufshteln meynt a dor, vi er un vi di amolik-eltern zayne, un groyse rize veln fun zayne lendn aroysgeyn, un groyse rize veln in yishev itst onkumen, un a nay-geveltikung vet iber undzere kep itst hershn. Un hoykh vet dem rize melukhe (*Reich, Staat*) geboyt zayn, un bizn himl vet zi dergreykhn, un di hoykhe zun vet fun himl derlangen um mit ir zayn kop tsu kroynen. Un geshitst vet ir zayn un fun der rize-kroyn bahit, un keyn soyne (*Feind*) vet af aykh nisht onfaln, un keyne faynt-khaioles (*Heere*) veln ayere grenetsn nisht aribertretn... Hert-zhe oys un farnemt dos ales, hert es oys un freyt zikh mit dem gezogtn!"

Un der oylem hot dos oysgevert, un der oylem hot geshvign, un der oylem hot nokhn mentshns reyde fun ort zikh nisht a rir getun, un keyner hot keyn kol nisht ufgehoybn, un keyner hot keynem tsu keyn freyd-oysdrukn nisht gevekt. Iz men azoy shtil geshtanen, hot men azoy gevart ufgehalt, un plitslim - un fun der menge aroys hot zikh a kol derhert, a kol an eyntsiks un vos s'hot ibern gantsn plats geklungen. Geklungen un oysgeshrign: Mir darfn (*brauchen*) im nisht! Mir neytikn zikh in im nisht! Mir vartn nisht af im, er zol di zun farshteln...

- Mir darfn im nisht! Mir viln im nit! - hot zikh fun ale ekn un fun ale zaytn un oykh fun der mit der groyser un fun ale mayler shoyn getrogn, - mir darfn nisht, er iz undz fremd, der riz, er vet iber undzere kep tret, er vet undzere binyonim (*Gebäude*) khorev makhn (*zerstören*), er vet undz di zun farshteln un af undz a fintsternish shikn, - mir darfn im nisht!

Ale hobn zikh tsu der erd a boyg getun, un ale hobn hoyfns erd un hoyfns shtoyb un shteyner ongenumen, un ale hobn zikh mit di ongefulte hoyfns tsu dem mentshn, vos iz afn hoykhn ort geshtanen, gevendt, gevendt un oysgerufn:

- Vu iz er? - hobn ale in eyn kol un in eyn lyarem-oysrufn geshrign.

- Ot! - hot zey der mentsh afn riz un vos iz dan in der midber geshtanen, ongevize - ot iz er un tut mit im, ot iz er un in di hent ayere!

Un der oylem hot varfn genumen, shteyner geshotn un shtoyb geshtoybt, un a groyser tuml iz tsvishn der menge gevorn, un eyner hot afn andern ongetrotn, un eyner hot dem andern geshtoybn, un ale hobn zikh tsunoyfgedrengt un ongelofn eyner afn tsveytn, un ale hobn zikh alts neenter un neenter tsum riz gerisn, un plitslim - un opgetun hot zikh dos zeung, un nisht geblibn iz der oylem, un der plats iz leydik gevorn: Opgeramt un on keynem, oysgeleydikt un keyn nefesh (*Seele, Person*) nisht tsu zen, un nor afn ort afn hoykhn iz eyner aleyn un der frier-

oysrufer geshtanen un ponem tsu ponem mitn riz zikh ibergekukt, un, shtil azoy zikh iberkukndik, geshvign un aley n afn plats nor beyde. Iz er itst aley n geven, der oysrufer, hot er itst epes troyerik un vi nokh epes farlirndik oysgezen, hot er zikh nokh zayn shvaygn un ufhalt n gevendet tsum riz, hot er zikh tsu im ongerufn un azoy gezogt: -

- Riz, vuhin geystu? Un vuhin zaynen dane trit ongerikht?
- Ahin, vuhin der foygl ruft - hot der riz geentfert.
- Nokh vos?
- Di alte rizin-koykhes (*Kräfte*) zu dervekn un dos yishev mit makht baglikn.
- Ver darf es?
- Ikh vil es un ikh muz es!
- Un der oylem?
- Iz dem kretsikns!

Un do hot zikh der mentsh, vos far riz, tsu farhiln un vi zikh in epes ayndekn genumen, dos ponem un dem kop bagrobn un in zayn kleyd zikh bahaltn... Iz shoy n dan farn riz zayn alter un zayn bakanter, der kretsiker un der frieriker, in zayn ayngeladnkayt un in zayn ayngeladnkayt geshtanen, un der riz hot tsu im a shpan geton (*ging auf ihn zu*), un der riz hot mit kaas (*Zorn*) un ekl af im a gey getun... Iz der kretsiker nisht geblibn, un oykh dos gantse zeung in der midber iz bald fun far riz un fun oyg im farshvundn, un nisht di shtot iz geblibn, un nisht di gasn in shtot, un yeder shpur fun zey iz farloyrn gegang, un - in midber iz dan shoy n farnakht geven, un az der riz hot zikh nokhn shpan arumgekukt, un nokhn gey tsum kretsikn, vi di oygn geefnt, azoy hot er far zikh shoy n di midber un ba ir oysgang derzeen... Un mit yam hot af im a shmek getun (*es roch nach Meer*), un bald hot er fun yam dem breg bamerkt, un afn breg iz a turem geshtanen, an alter un a farelterter (*~altermüchlich*) un mit fentster, vos hobn i tsum yam i tsu midber gekukt... Iz shoy n dan farnakht geven un afn turem-shpits hot a fon gefont un di fon hot gerufn, un di fon hot in turem aray n ayngeladn, un der riz hot zikh gelozt ahin, un der riz hot tsum turem zayne trit ongerikht...

Hot er dan derzeen: - Un der foygl iz tsu eynem a turem-fentster tsugefloygn, un mit fli gl mide in a shoyb dort ongeklat. Hot zikh dos fentster geefnt. Hot zikh fun dort a kop aroysgerukt, a groyser un a zeltener, a turem-tokhterdiker und vos lang af emetsn fun der midber vart. Hot er zikh bavizn un zikh tseshtalt, un tsum onkumendikn un zikh vayzndikn vi zikh a ris getun ankegn. Hot im der riz derzeen, un der yam iz ruik geven, un bam onheyb, un ba breg ba zaynem iz oykh dos keml un fun der midber onkumendik geshtanen, geshtanen un mit di likht af di horbes, mit di groyse un mit di shvaygndike, mit di veksene un di nokh nisht ongetsundene keynmol.

Iz der riz dan in turem aray n. Un vi er hot zikh mit der turem-tokhter bagegnt, hot keyner nisht gezeen, un vi zey hobn zikh bakant tsum ersht, iz keyner

nisht geven derbay. Vayl a kheyder (*Raum, Kammer*) in a kheyder hot zi gehat, un in yenem kheyder iz zi nisht gekumen keynmol, un yents kheyder iz fun alemol opgeshlosn geshtanen, un nor af dem fal ba ir ongegreyt geven. Un a tish un a lomp iz dort geshtanen, un der lomp hot zikh nisht ongetsundn keynmol, nor haynt un tsum bagegenish hot gebrent tsum ershtn.

Zaynen zey arayn. Un a sho (*Stunde*) iz avekgegan - un zey zaynen dort shtil geven, un nokh a sho - un zey hobn zikh alts gezamt (*verspätet*)... Un di nakht iz ongekumen un afn himl hobn zikh shtern gevizn, un di nakht iz tsugefaln - un der turem un der lomp fun turem hobn mit groysn yontef-likht gelaykhtn... Un shpete nakht hot dergreykht - un der yam hot fun shlof geredt, un dos keml iz bam breg geshtanen un hot zikh tsum yams reydt tsugehert, un dos keml hot di fis in vaser genetst, un afn turem un af dem lomp fun dort gevart... Hot er zikh lesot (*schließlich*) oysgelosht, der lomp... Un shtil iz dort gevorn, un der turem iz alt un fareltert geshtanen, un dos fintsternish, vi banayt haynt ober, un vi keynmol nisht fintster geven biz aher... Un der yam hot geziftst (*geseufzt*), un der yam hot mit koykhes geotemt. Un dos keml iz shtil geshtanen, un das keml hot oyf sof-nakht (*Ende der Nacht*) aroysgekukt. Hot zikh dan oykh oysgelozt di nakht. Hot zikh afn himl der shtern fun frimorgn bavizn un af yam un af midber aropgekukt. Un beyde ineynem mit eyn blik un mit eyne khsodim gebentsht (*~mit Gnade gesegnet*)... Hot zikh fun turem dan a fentster geeft, a fentster un vos tsum yam kukt aroys, un epes a kol hot zikh afn breg un afn vaser derhert:

-Di nakht iz ariber un mit mazl (*Glück*) undz di nakht, un oykh far likht un af di horbes bam keml iz di tsayt shoyn gekumen...

Hobn zikh dan di likht, vos af di horbes bam keml eynt tsum andern tsugeboyn. Hobn zey zikh derneent eyne tsum tsveytn, un der morgnshtern hot dos tsugezeen, un der morgnshtern hot zey fun himl shayn aropgeshaynt, un beyde knoytn hobn zikh ongetsundn, un beyde knoytn hobn zikh in eyn fayer fareynikt, un - dos keml iz fun vaser aroygegan un fun yam-breg aroysgeshpant, un azoy, un mit di likht shoyn brenendike, un azoy, in fartog dem shtiln, hot zikh es mit dem ponem tsu der midber un tsum veg ahin gevendet, un mitn gedank oykh **oyser** midber un mit likht un psure (*Nachricht*) in yishev ontsukumen...

Un af ot dem keml vart ikh do, af ot dem keml kuk ikh aroys ba grenets, un shoyn a tsayt, az s'geyt in der midber, un tsayt shoyn kumen dem.

Azoy dertseylt di brie.